

ภักดี เปน ข้าหลวง ด้รวพา กร มณฑล นคร ไชย
ศรี รับ ราช การ ด้ของ พระเดช พระคุณ ด้ไป
คำตาตุง ชุนใน ฝ่ายซ้าย
วันที่ ๔ กรกฎาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๑๘
(ลงพระนาม) ดำรง ราชานุภาพ
เสนา บดี กระทรวง มหาด ไทย

แจ้งความกรมราชเลขาธิการ

ด้วย เจ้า หมื่น ไวย วรรณารถ (บุศ) ด้กราบ
ถวาย บัง คมตา ออก จาก ตำแหน่งราช การ ด้
ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ พระราช ทาน
พระ บรม ราชฯ นุญาต ให้เจ้า หมื่น ไวย
วรรณารถ ออก จาก ตำแหน่ง หัว หมื่น มหาด ด้
แต่ วันที่ ๑ มิถุนายน รัตนโกสินทร ศก ๑๑๘
(ลง พระ นาม) ด้มมตอมร พันช
ราช เลขาธิการ

บอก แก่

ด้วย กฎเสนา บดี ด้สำหรับ การ ด้สำรวจ ด้เก็บ
เงิน ค่าแรง ด้กับ ด้ข้อมือ ด้เงิน ใน กรุง เทพ ฯ
จำนวน รัตนโกสินทร ศก ๑๑๘ ด้ซึ่ง ด้ด้ง ใน
ราช กิจจา นุเบกษา เล่ม ๑๗ ด้แผ่น ที่ ๑๐
วันที่ ๓ มิถุนายน รัตนโกสินทร ศก ๑๑๘ ด้นั้น
ด้ยัง ด้ไม่ได้ ด้งวัน ด้แดง พระ นาม ด้ผู้ ออก ด้ประกาศ
ด้นั้น ด้จะ ด้ได้ ด้ง ด้ต่อไป ด้นี้ ด้คือ

ด้ประกาศ ด้มา ด้ณวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ด้รัตน
โกสินทร ศก ๑๑๘ ด้เป็นวันที่ ๑๓๕๓๐
ด้ใน ด้รัชกาล ด้ปัจจุบัน ด้
(ลงพระ นาม) ด้นเรศวร ด้วรฤทธิ
ด้เสนา บดี กระทรวง นคร บาด

รายงานพระด้งด้จัดการศึกษา

มณฑลนครราชสีมา

ด้เกล้า ด้กระ หม่อม พระ ราช ด้กระ ด้วินร ด้ดี พจน
ปีด้นทนต์ ด้ไชย พฤกษ มาตา ด้ขอ ด้กราบ ด้ทูล พระ
เดช พระคุณ ทรง ทราบ ด้ฝ่า พระ บาท
ด้ด้วย ทรง พระ กรุณา โปรด ให้ ด้เกล้า ด้กระ
หม่อม ออก ด้ไป ด้เป็น ด้ผู้ ด้อำนวย การ ด้ศึกษา ใน
มณฑล นคร ราชสีมา พระ ด้อมร เมธาจารย์
ด้เป็น ด้ผู้ ด้ช่วย ด้นั้น ด้เป็น พระเดช พระคุณ ด้หา ด้ที่ ด้สุด
ด้มิ ด้ได้ ด้เกล้า ด้กระ หม่อม ด้กับ พระ ด้อมร เมธาจารย์
ด้แต่ พระ ด้ด้ง ด้ธำนา ด้นุกรม ๓ ด้รูป ด้รวม พระ ด้ด้ง ด้
๕ ด้รูป ด้ฤทธิษ ด้ ๒ ด้คน ด้ได้ ด้ออกจาก ด้วัด ด้ไชย พฤกษ
มาตา ด้แต่ ด้วันที่ ๗ ด้กุมภาพันธ์ ด้รัตน โกสินทร ศก ๑๑๘
ด้ครัน ด้ถึง ด้วันที่ ๑๑ ด้เดือน ด้นี้ ด้ถึง ด้ยัง ด้ที่ ด้พัก ด้วัด ด้ถาง
ด้ใน ด้เมือง นคร ราชสีมา ด้พระยา ด้กำ ด้แห่ง ด้ด้ง ด้กรม
ด้ราม ด้ภักดี ด้แทน ด้ข้าหลวง ด้เทศา ด้ภิบาล ด้ไม่ ด้อยู่ ด้ไป
ด้ตรวจ ด้ราชการ ด้เมือง ด้นาง ด้รอง ด้พระยา ด้สุริย ด้เดช
ด้วิเศษ ด้ฤทธิ ๓ ด้พระ ด้เหม ด้ด้มา ด้หาร ๑ ด้พระ ด้ฤทธิ
ด้พล ด้ไชย ๓ ด้กับ ด้ชุน ด้นาง ด้ข้า ด้ราช การ ด้แต่ ด้ทหาย ด้ทั้ง
ด้ปวง ด้ได้ ด้จัด ด้การ ด้ต้อนรับ ด้โดย ด้ด้ม ด้ควร ด้ด้แล้ว ด้เกล้า
ด้กระ หม่อม ด้ได้ ด้มี ด้ลิตริ ด้ให้ ด้หา ด้พระ ด้ครู ด้เจ้า ด้คณะ
ด้แต่ ด้พระ ด้ครู ด้ธำนา ด้นุกรม ด้มา ด้ด้ง ด้ว่า ด้ให้ ด้หา ด้เจ้า
ด้อธิการ ด้ใน ด้บริเวณ ด้เมือง นคร ราชสีมา ด้มา
ด้ประชุม ด้พร้อม ด้กัน ด้แล้ว ด้จัด ด้เป็น ด้หมวด ด้เป็น ด้แขวง
ด้ด้ง ด้มี ด้แจ้ง ด้ใน ด้บาญชี ด้นั้น ด้แล้ว ด้อ่าน ด้หมาย ด้ประ
ด้ภาค ด้ข้อ ด้ห้าม ด้แต่ ด้ข้อ ด้ให้ ด้ทำ ด้แล้ว ด้มอบ ด้คณะ
ด้หมวด ด้หมาย ด้ให้ ด้ปก ด้ครอง ด้กัน ด้โดย ด้ระเบียบ ด้แล้ว
ด้แจก ด้หนังสือ ด้บุพ ด้พิศึกษา ด้นวก ด้โกวาท ด้พุทธ ด้ด้้าน ด้นิ
ด้ปฏิบัติ ด้ข้อ ด้ปก ด้ครอง ด้ประกาศ ด้จัด ด้การ ด้ให้ ด้แก่

พระครูเจ้าคณะเมือง พระครูเจ้าคณะแขวง
 พระครูธรรมา ผู้แทนเจ้าคณะมณฑล ธานี
 ในตำแหน่งเจ้าคณะเมือง แดงแจก หนังสือ
 นวโกวาท พุทธศาสนิกปฏิบัติ อุปา สก ปฏิบัติ
 ประกาศจัดการ ให้แก่เจ้าอธิการ หมอวด แจก
 หนังสือ ประกาศ จัด การ ให้แก่เจ้าอธิการ
 วัดหัววัดแล้วสั่งว่าอย่าเก็บไว้ นิ่งเฉย ๆ จะ
 ไม่เป็นประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชน แดงพระบรม
 ราชประสงค์เสร็จ การ จัด คณะ ใน บริเวณ
 เมือง นครราชสีมา เท่านั้น

วันที่ ๓ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๙
 พระหม่อมมาหาร ได้จัด เกวียนเทียม โค ๑๐ เล่ม
 พระครูวินัยธร จัด เกวียนเทียม โค ๓ เล่ม ไป
 ส่งวันที่ ๕ ถึงเมืองพิมายพักอยู่ที่นั่นส่ง
 ราชวรียกออกจากที่นั่น วันที่ ๘ เดือนนี้ถึงยัง
 ที่พักทำเนียบกลางเมืองบุรีรัมย์ พระรังสรรค์
 ตรีภิกขุข้าหลวงผู้ว่าราชการเมืองนางรอง แดงขุน
 นางข้าราชการทั้งปวง ได้จัดการต้อนรับ
 โดยเต็มกำลัง

วันที่ ๑๐ เดือนนี้เกล้ากระหม่อมได้หา
 พระครูธรรมา นุกรมมาสั่งว่า ให้หาเจ้าอธิการ
 ทั้ง ๕ แขวง ๑๔๘ วัดมาประชุมให้พร้อม
 กันให้ทันใน วันที่ ๑๒ เมษายน รัตนโกสินทร
 ศก ๑๑๙ ให้จงได้

ครั้นถึงวันกำหนด พระสงฆ์ แดงขุนนาง ข้า
 ราชการทั้งปวง มาประชุม พร้อมกันแล้ว
 จัดเป็นหมวดเป็นแขวง เหมือนวิธีที่จัด
 ในเมืองนครราชสีมา นั้น เสร็จ การ จัด
 คณะ ใน บริเวณ เมือง นางรอง เท่านั้น

วันที่ ๒๐ เดือนนี้ พระรังสรรค์ ตรีภิกขุ จัด
 เกวียนเทียม โค ๑๒ เล่ม บินจับกับเกวียน พระ
 ครูวินัยธร ๓ เล่ม ส่งกลับจากเมืองบุรีรัมย์
 วันที่ ๒๓ ถึงเมืองนางรองพักอยู่ที่นั่น ๒
 ราชวรียกออกจากที่นั่น วันที่ ๒๖ ถึงยังที่พัก
 วัดกลางเมืองนครราชสีมา วันที่ ๓๐ เมษายน
 รัตนโกสินทรศก ๑๑๙ พระหม่อมมาหาร
 จัด เกวียนเทียม โค ๑๐ เล่ม พระครูศีลวิสุทธิ
 พรตจัด เกวียนเทียม โค ๓ เล่ม ไปส่งวันที่ ๓
 พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๙ ถึงยังที่พัก
 ทำเนียบกลางเมืองไชยภูมิ พระฤไทย แดง
 ขุนนางข้าราชการทั้งปวง ได้จัดการต้อนรับ
 โดยเต็มกำลัง

วันที่ ๕ เดือนนี้ เกล้ากระหม่อมได้สั่งให้
 พระฤไทย มีหมาย ถึงอำเภอเมืองไชยภูมิ
 เมืองภูเขียว เมืองจตุรพัก เมืองบ้านหันจตุรพัก
 ให้หาเจ้าอธิการ ทั้ง ๕ แขวง ๑๕๕ วัดมาประ
 ชุมให้พร้อมกันให้ทันใน วันที่ ๑๗ เดือนนี้
 ให้จงได้ ครั้นถึงวันกำหนด พระสงฆ์ แดง
 ขุนนางข้าราชการทั้งปวง มาประชุมพร้อมกัน
 แล้วจัดเป็นหมวดเป็นแขวง เหมือนวิธีที่จัด
 ในเมืองนครราชสีมา นั้น เสร็จ การ จัด
 คณะ ใน บริเวณ เมือง ไชยภูมิ เท่านั้น

วันที่ ๑๘ เดือนนี้ พระฤไทย จัด ข้าง ๗
 ข้าง ส่งกลับมาจากเมืองไชยภูมิ วันที่ ๒๒
 ถึงยังที่พักวัดกลางเมืองนครราชสีมา

จัดการสอบข้อ

ในเมืองนครราชสีมา

เกล้ากระหม่อมได้หา พระสงฆ์ ๓๐ รูป มา ให้
 ชื่อมสวด มาติกา แดงคัดตะปริต แดง

ที่ใด ผิดเพี้ยนอยู่บ้าง เกณฑ์ กระ หม่อม กี่ ได้
 แกะไข ให้ถูกต้อง ตามแบบ อย่างแล้ว แต่ พระ
 ที่ จะ ชัดตำนาน นั้น จะ หา พระ ที่ เสียง ตี แด ทำ
 นอง ดียาก อนึ่ง อรหัง สัม มา สัม พุท โข ยิงยง
 ยัส มิง ปเทศ นั้น เรายัง ไม่ได้ เถา ไว้ เกณฑ์ กระ
 หม่อม กี่ ได้ บังคับ ให้ เถา ไว้ แล้ว

ในเมือง บุรีรัมย์

เกณฑ์ กระ หม่อม ได้ หา พระ ส่ง มา ให้ ซ้อม
 สวด มนต์ แด สวด นาค เห็น ด้วย เกณฑ์ ว่า พระ
 เชมร นั้น ถ้า จะ ได้ สอด ซ้อม อยู่ เสมอ ๆ แล้ว
 ไม่ ก็ ปี่ คง จะ เรียบ ได้ บ้าง แต่ พระ ดาว นั้น ยัง
 กำหนด ไม่ได้ ว่า สัก ก็ ปี่ จัง จะ เรียบ ด้วย ว่า อักษร
 ที่ พดด้ง พดาศ์ อักษร นั้น พระ เชมร ซ้ำ สอด
 เทียบ ตาม เทียบ ก็ ได้ แต่ พระ ดาว นั้น ต้อง เวลา
 สอด เวลา ก็ ไม่ ใคร จะ ได้ จะ หา พระ ที่ เข้าใจ
 ใน อักษร ก็ ไม่ ใคร มี

ในเมือง ไซย ภูมี้

เกณฑ์ กระ หม่อม ได้ หา พระ ส่ง มา ให้ ซ้อม
 สวด มนต์ เห็น แต่ พระ สุ่มห้ วัด ใหม่ เมือง น้อย
 พระ ไบ จู๊กา วัด ไซย ประ สิริทธิ สอด รูป นี้ พอ ที่
 จะ เปน ประชาน ในการ ซ้อม สวด มนต์ ได้
 ด้วย ว่า ท่าน ทั้ง สอง นี้ ได้ ศึกษา อยู่ กับ นาย
 เกิด ครู ไร่ เวียน บ้าง เกณฑ์ กระ หม่อม จึง มอบ
 การ ให้ ท่าน ทั้ง สอง เปน ประ ชาน ใน การ ที่ จะ
 จะ ซ้อม สวด มนต์ แต่ การ สวด นาค นั้น ยัง
 เคลื่อน คดาศ์ อยู่ โดย มาก เหมือน อย่าง นโม
 ตัสสา อาจิกริ ตัพ พัง กิณนโม ยาจาคิ อุป สัม
 ปเทยย อย่าง นี้ เกณฑ์ กระ หม่อม เห็น ว่า ผิด
 จะ เปลี่ยน แปลง ให้ ถูกต้อง ใน การ คราว นี้ ก็

ไม่ ทน แต่ ที่ ว่า ศัก สามี อุปัช ชัง บุจ สิด ฉนติ
 อย่าง นี้ เกณฑ์ กระ หม่อม ยัง หา หา ที่ จะ คัด ดิน
 ว่า ผิด แด ถูก ได้

อนึ่ง พระ อุปัชฌาย์ บวช นาค ใน ตอน เข้า ได้
 ๒๑ นาค เกณฑ์ กระ หม่อม สอด ถาม ได้ ความ
 ว่า สวด เบื้อง ต้น คราว เดียว กัน หมด ทั้ง ๒๑
 นาค แล้ว แยก สวด ยี่ดี คราว ละ สอง นาค ไร่
 อุป สอด ยาว ๘ ศอก กว้าง ๗ ศอก พระ ส่ง มา ๒๕
 รูป นาค ๒๑ นาค เข้า นั่ง อยู่ ใน นั้น ชับ นาค ก็
 ไม่ พัน ประ ตุ เมื่อ สวด ยี่ดี นาค กิ่ง อยู่ ใน นั้น
 เกณฑ์ กระ หม่อม ได้ กถาว คำ ชี้แจง แสดง วิธี
 ที่ ควร ให้ ฟัง แล้ว ถาม ว่า เข้าใจ หรือ ไม่ เข้า
 ใจ เธอ บอก ว่า ซ้อย น้อย ฟัง บ่อ ถึก

ตรวจ การ พระ สาค์นา

ในเมือง นคร ราช สีดี้ มา

พระ ส่ง มา ที่ ฐู คุณธรรม ปฏิ บัติ เรียบ ร้อย ถูก
 ต้อง ตาม วินัย สิก ขาบท กัมม ที่ ฐู อยู่ บ้าง แต่ ไม่
 ปฏิ บัติ กัมม ที่ เปน ผู้ แต่ง ธรรม ชัก นำ ให้
 ผู้ ประ พุติ ชอบ กัมม ฝ่าย คฤหัสสู ที่ เปน ผู้ ทำ
 ทาน รักษา ศิด แด พัง ธรรม เทศนา แล้ว ปฏิ
 บัติ ถูกต้อง ตาม แบบ อย่าง ก็ มี อยู่ ตาม ประ
 เกท เมือง แต่ นอก ออก ไป จาก นี้ แล้ว ผู้ ฐู ธรรม
 วินัย มี น้อย การ ปฏิ บัติ ก็ ยอบ ท่าน ที่ เปน อุปัช
 ฌาย์ นั้น ดู เหมือน ไม่มี กิจ ที่ จะ สั่ง สอน สัก ชิง
 วิหาริก ให้ ประ พุติ ธรรม วินัย มี กิจ เพียง
 เย็บ เสื้อ เย็บ หมวก ตุ่ม ปี่ ให้ สัก ชิง วิหาริก
 ได้ ไป เกี่ยว แผล มา มุง วัด ช่วย คฤหัสสู ถาง
 ไร่ เท่านั้น ฝ่าย คฤหัสสู จะ ทำ บุญ บ้าง ก็ เพียง
 บุญ เซ็ง หรือ บุญ เข้า พัน ก้อน จะ พัง เทศน์ ก็ พัง

ได้เพียง เรื่อง ดั่ง สิ้น ไซย เรื่อง ภารต เมรี เรื่อง
พระเจ้าเดียบ โลก เรื่อง พระเวศ จะเทศน์ใน
เรื่อง ชันรช ชาติ อุบาย ตน ให้ฟัง ก็ร้อง ว่า ฟังบ่อ ถึก
ตรวจ การ เล่าเรียน

ใน เมือง นคร ราช สิริห์มา

ขุน อนุ สำนคร (พุก) เป็น ครู สอน หนังสือ
ไทย อยู่ที่ โรง ทหาร เก่า ริม วัด กลาง มี
นักเรียน ประมาณ ๘๐ คน ในเวลา เข้า เวลา บ่าย
ส่วน พระ ปรียดี ธรรม ใน การ เปรียญ วัด กลาง
มี ภิษุ แด สำน เณร เรียน อยู่ ๕ รูป บ้าง ๖ รูป
บ้าง หลวง พิจา รณ สรรพกิจ เป็นครูสอน หนังสือ
ไทย อยู่ใน วัด ศรัทธา โรม มีนักเรียน ประ
มาณ ๓๓ คน วัด สำนค ศรัทธา แด วัด อธิ สำน ดอง
คำบด นี้ เป็น ภูมิ ฐาน ดี ควร จะ ตั้ง เป็น โรง
เรียน ได้ แด่ ยัง ชัด อยู่ ด้วย ครู ที่ จะ สอน

ใน เมือง นาง รอง

หลวง วัจ เป็น ครู สอน หนังสือ ไทย อยู่ที่ ทำ
เนียบ กลาง เมือง มีนักเรียน ประมาณ ๑๘ คน

ใน เมือง ไซย ภูมิ

นาย เกิด เป็น ครู สอน หนังสือ ไทย อยู่ที่ การ
เปรียญ วัด ไซย ประสิทธิ์ มีนักเรียน ประมาณ
๒๐ คน พระยา กำแหง สงคราม ได้ พุด กับ เกด้า
กระ หม่อม ว่า ครู สอน หนังสือ ใน มณฑล นี้
ยัง หา เป็น แบบ แผล ได้ ไม่ ถ้า ท่าน ได้ กราบ
ทูล ขอ รับ ประทาน ครู ที่มี ประ โยค ออก
ไป แด่ กรุง เทพ ฯ สัก คน หนึ่ง เป็น การ ดี

แต่จบ ประมาณ ที่ เป็น ส่วน เกือบ เก็ด แก่ ครู
ที่ เคย มี มา แด่ ก่อน นั้น ใน ศก ๑๑๙ นี้ ก็ คัด

เสีย แด่ ยัง หา ทราบ ว่า จะ เป็น ประ การ ได ไม่
อนึ่ง หนังสือ แบบ เรียน เร็ว ที่ พระเจ้าน้อง ยาเธอ
กรม หลวง ดำรง ชารา นุภาพ ทรง ประ ทาน แก่
เกด้า กระ หม่อม ๑๐๐๐ ฉบับ นั้น เกด้า กระ หม่อม
นำไป ได้ เพียง ๒๐๐ ฉบับ มอบ ไว้ ที่ พระยา
กำแหง สงคราม ๑๐๐ ฉบับ พระวัง สวรร สร กิจ ๕๐
ฉบับ พระ ฤไทย ๕๐ ฉบับ ให้ แจก แก่ หมู่ นักเรียน
ยัง ค้าง อยู่ ที่ วัด ไซย พฤษ มาตา ๒๐๐ ฉบับ
ด้วย ว่า หนังสือ ที่ นำ ไป ตรวจ นี้ มาก นัก เหลือ
กำลัง ที่ จะ นำ ไป ให้ สิ้น ได้

ครั้น ถึง วันที่ ๒๘ พฤษภาคม รัตน

โกสินทร ศก ๑๑๘ เกด้า กระ หม่อม ออก จาก
เมือง นคร ราช สิริห์มา โดย สารถ ไฟ กลับ ยัง
กรุง เทพ ฯ วันที่ ๒ มิถุนายน รัตนโกสินทร
ศก ๑๑๘ ถึง วัด ไซย พฤษ มาตา

เกด้า กระ หม่อม ได้ จัด การ คณะ แด่ สอบ
ซัอม ตรวจ การ พระ สำนคณา แด่ การ เล่าเรียน
สนอง พระ เศษ พระ คุณ ตาม สติ กำถัง

ควร มี ควร แด่ แด่ จะ ทรง พระ กรุณา โปรด
พระ ราช ภาวะ

การ จัด ตั้ง เจ้า คณะ

วันที่ ๘ มิถุนายน รัตนโกสินทร ศก ๑๑๘
เกด้า กระ หม่อม พระ ราช ภาวะ นร สิริห์ พจน บัณฑิต พ
วัด ไซย พฤษ มาตา ซึ่ง ได้ ทรง พระ กรุณา
โปรด ให้ ออก ไป เป็น ผู้ อำนวยการ
ศึกษา แด่ การ พระ พุทธ สำนคณา ใน มณฑล
นคร ราช สิริห์มา พระ ออมร เมธาจารย์ เป็น ผู้
ช่วย นั้น